

FIZEL NATASA*

FELSŐOKTATÁS-POLITIKA A HORTHY-KORSZAKBAN*HIGHER EDUCATION POLICY IN THE HORTHY-ERA***ABSTRACT**

In my study I aim to show the circumstances of the inception of “ideological” or to put it another way “parallel” departments of the University of Ferenc József, the predecessor of the University of Szeged, in the 1920s and 1930s through the accurate and entire exploration of archive sources and the use of a historical sociology perspective, which highlights through the division of the denomination of that age upon that, in fact, the efforts made in the transformation of the university in the early 1920s were not yet in accordance with variety of students of that age.

My study also embraces the introduction of the denominational compound of students enrolled to the university in the 1920s, which suggests that the university students who moved from Kolozsvár to Szeged were protestant to a greater degree than the contemporary Hungarian society.

1. Bevezetés

Tanulmányom célja, hogy a Horthy-korszak oktatáspolitikájának rövid bemutatásán túl ablakot nyissak a felsőoktatás történetének egy kevésbé ismert, de az korabeli oktatáspolitikai viszonyokat jól szimbolizáló epizódjára, a Szegedi Ferenc József Tudományegyetemen felállított párhuzamos tanszékek történetére. Tanulmányom célja a levéltári források pontos és teljes feltárásán túl, hogy ezen nézőpontok mellé egy történeti szociológia szempontrendszerrel emeljek be, amely a korszak hallgatóinak felekezeti megoszlásán keresztül világít rá arra, hogy valójában a felekezethez köthető egyetemátalakítási törekvések mennyiben voltak racionálisak a kor hallgatói összetételének függvényében. Ehhez a korábbi szakirodalmak áttekintése után szükségesnek tartom a Bölcsész- és Nyelv- és Történettudományi Kar¹ „világnézeti tanszékek” megalapításában érintett korabeli tanszékstruktúráját bemutatni, és abban az új tanszékeket elhelyezni. Tanulmányom tárgyát képezi a húszas években az egyetemen tanuló hallgatók felekezeti összetételének bemutatása is, elsősorban a vizsgált évtizedben esetlegesen lezajlott változásokra való tekintettel. Végül a primer források felhasználásával szeretném rekonstruálni azokat a koherens eseményeket, amelyek a párhuzamos tanszékek létrehozásához vezettek.

2. Történeti áttekintés

A Horthy-korszak kultúrpolitikájának ikonikus alakja egyértelműen Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter. Bethlen István tíz éves miniszterelnöksége alatt, 1921-től 1931-ig négyszer alakított kormányt. Legtovább Klebelsberg tartozott munkatársai közé, aki 1921 decemberében belügyminiszterként lépett a kabinetjébe, majd 1922-től 1931-ig a kultusztárca élén állt.²

Nehéz történelmi, gazdasági helyzetben kapta meg a kultúra, az oktatásügy vezetését, és rövid idő alatt nagy feladat hárult rá. Először is meg kellett valósítania a hazai iskolarendszer

* Fizel Natasa doktorandusz, Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar.

belső szerkezetének modernizálását, mivel a dualizmus idején számos új iskolatípus jött létre, így ezek, és az újabban keletkezett iskolatípusok összerendezését el kellett végezni. Emellett kikerülhetetlen volt mindegyik iskolatípusban a tananyag korszerűsítése is.³

Iskolareformjának – akárcsak egész kultúrpolitikájának – elvi alapja a neonacionalizmus, másként kultúrnationalizmus elmélete volt. A „kultúrfölény-elmélet” szerint minél több emberben, egyre szélesedő körben újszerű nemzeti érzést kell kibontakoztatni, amelynek egy új felismerés az alapja: mi magyarok ugyan nem rendelkezünk különleges, számottevő anyagi-gazdasági értékekkel, de hatalmas kulturális értékek birtokában vagyunk, és e tekintetben felette állunk a trianoni békeszerződés nyomán létrejött szomszédos országoknak.⁴ A kultúra volt Magyarországon az egyetlen olyan terület, amelyik a legváltásosabb történelmi korszakba is valamiféle mozgásszabadságot tudott biztosítani a nemzet számára, esélyt a periférikus helyzet lezárására és arra, hogy felzárkózhasson a centrum országaihoz.⁵ Ahogy C. H. Becker porosz közoktatásügyi miniszter is írja Klebelsbergéről: „Egész Európa számára imponáló volt a kultúra emelésének ez a szándéka, az a megrendíthetetlen hit, hogy Magyarország újra nagyja lehetne, ha a világ nem egy kis katonai hatalomnak, hanem egy meghatározó és nélkülözhetetlen kulturális tényezőnek kellene, hogy tekintse.”⁶

A nevelésben ez a reális nemzeti önismereten, és józan nemzeti önértékelésen nyugvó, megalapozott nemzeti önbecsülés hangsúlyozásában kell, hogy megjelenjen. Ehhez egy modern európai szintű oktatási-nevelési intézményrendszerre van szükség.

3. A klebelsbergi oktatási reform

Klebelsberg 1926 és 1930 között nagyszabású népiskola- és tanítói lakásépítési akciót hajtott végre: főként állami költségvetésből mintegy ötezer népiskola és tanítói lakás épült fel az alföldi tanyavilágban. 1928-ban dolgozták ki azt a törvényjavaslatot, mely szerint a meglévő elemi népiskola nyolc osztályos népiskolává szervezendő át. A gazdasági válság miatt a terv megvalósítására csak a 40-es évek elején került sor. Új tantervet kapott a 20-as években a polgári iskola, korszerűsítették az iparostanonc-iskolák és a kereskedőtanonc-iskolák elméleti és gyakorlati képzését. A nyolc osztályos középiskolák reformjára 1924-ben, illetve 1926-ban került sor. Ettől fogva hat különböző típusú intézményben tanulhattak a középiskolások, amelyek mindegyike általánosan képző, de egymástól eltérő tananyagú volt.⁷

Miniszterként 1923-ban létrehozta a öt évfolyamos korszerű tanítóképző intézetet, 1926-ban négy évfolyamosra fejlesztette az óvónőképző intézetet. 1928-ban megalapította Szegeden a tanítóképezdei tanárok képzésére szolgáló Apponyi Kollégiumot, teljesen új intézményként a magyar iskolatörténetben. 1928-ban új alapokra helyezték a polgári iskolai tanárképzést is, ekkor nyílt meg Szegeden az állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola.⁸

Jelentős szerepe volt a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia Sopronban való meggyökereztetésében, és a Testnevelési Főiskola felállításában Budapesten. Életre hívta az Országos Ösztöndíjtanácsot, megnyitotta kapuit a Magyar Történelmi Intézet Rómában, illetve a Collegium Hungaricum Bécsben, Berlinben és Rómában. 1930-ban törvény rendelkezett az Országos Természettudományi Alap, illetve az Országos Természettudományi Tanács létesítéséről, a budapesti és a szegedi egyetem természettudományi tanszékeinek nagyszabású fejlesztéséről, hatalmas arányú egyetemi építkezésekről Szegeden, Debrecenben, Pécsen, Sopronban; ekkor épült fel az Országos Levéltár modern épülettömbje a Várban. Klebelsberg alapította meg a Tihanyi Biológiai Intézetet és a budai svábhegyi csillagvizsgálót.⁹

Rendíthetetlenül hitt az egyetem, az értelmiség polgárosító hatásában.¹⁰ Hitvallása szerint a középosztály és a „nép” érintkezési vonalain gyümölcsöző csereviszonynak kellett működnie: a nemzeti felülről és a népi alulról egymásba árad.¹¹

4. A szegedi Ferenc József Tudományegyetem története

A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem fejlődése töretlen volt az első világháború kitéréséig. Történetében sorsdöntő fordulatot hozott, hogy a román hadsereg 1918. december 24-én bevonult Kolozsvárra.¹² 1919. május 12-én a román katonaság elfoglalta az egyetemet is, majd a rektori hivatal élére a román tanszék professzorát nevezték ki.¹³ Az egyetemi tanárok a város megszállása után nem tették le a román állampolgárság elnyeréséhez szükséges esküt, így kiutasították őket a városból. A menekülni kényszerülő tanárok Budapesten (jellemzően a Paedagogiumban) folytatták az egyetemi oktatást. A száműzött magyar egyetemen 1921. október 9-én nyitották meg az első tanévet, ezzel megkezdődött Szegeden a tényleges egyetemi oktatás. Ez jogilag a kolozsvári egyetem keretein belül történt, mivel nem új egyetemalapításról volt szó. Az egyetem szervezeti fölépítésében nem következett be változás, négy karral működött tovább: bölcsészettudomány, jogtudomány, természettudomány, orvostudomány.¹⁴

A két világháború között Magyarországon tehát négy tudományegyetem működött: a budapesti, a debreceni, a pécsi és a szegedi.

5. A Bölcsészkar hallgatói összetétele a felekezeti hovatartozás tükrében

A történelmi Magyarország felbomlásának egyik szembeszökő szerkezeti következménye az etnikai egységesülés, amely a felekezeti megoszlás homogenizációját is maga után vont. Az 1920-as, és az 1930-as népszámlálás adatai szerint (1. ábra) a társadalom majd két-harmada római katolikus vallású volt. Mellette a református felekezet szerepe tekinthető számottevőnek, hiszen minden ötödik magyar tartozott ehhez a hitfelekezethez. Végül közel azonos a súlya az evangélikus (~6%) és az izraelita (~5,5%) felekezeteknek.

1. ábra. Magyarország népességének felekezeti megoszlása 1920–1930.

Figure 1. Confessional distribution of the population of Hungary 1920–1930.

	Római katolikus	Görög katolikus	Görög keleti	Ágostai evangélikus	Református	Unitárius	Izraelita	Egyéb	Össz.
1920	63,9%	2,2%	0,6%	6,2%	21%	0,1%	5,9%	0,1%	100%
1930	64,8%	2,3%	0,5%	6,1%	20,9%	0,1%	5,1%	0,2%	100%

Forrás: Gyáni Gábor és Kövér György (2001): Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Osiris Kiadó, Budapest, 212–219. old.

A szegedi tudományegyetem hallgatóinak felekezeti hovatartozása (hasonlóan a korabeli oktatási intézményekhez) ebben a korban nyilvános adatnak számított, az egyetemre való beiratkozáskor az anyakönyvben feltüntetésre került a hallgató vallási hovatartozása. Az egyetem hallgatóságának vallási meggyőződése a római katolikus vallás esetében (49,43%) az 1922-es adatok szerint majdnem 15%-kal elmaradt a teljes népességben való aránytól (2. ábra). Ennek oka minden bizonnyal abban keresendő, hogy Észak-Erdélyben a római katolikusok aránya csupán 20% körül mozgott, és a kolozsvári egyetem hallgatói közül többen követték alma materüket, és tanulmányaikat Szegeden folytatták. Bizonyítja a fenti gondolatsort az a tény, hogy az 1926/27-es tanévre beiratkozott római katolikus egyetemi hallgatók aránya már közelít a két-harmadhoz, majdnem 60%. A római katolikusok aránya ennek ellenére sem érte el a teljes népességben mért arányt, bár a szegedi egyetemen feltűnően nagy volt az apáca-hallgatók száma. Ennek oka, hogy a kultuszminiszter, Klebelsberg Kunó a női szerzetesrendek polgári iskolai tanárképző intézeteit megszüntette, és a szerzetesnők magasabb képzését a szegedi egyetemen kívánta megvalósítani.¹⁵

Az erdélyi kötődés lehet az oka az unitárius vallásúak magas reprezentációjának is, hi-

szen a teljes lakosságban való 0,1%-os arányukkal szemben az egyetemen az 1922-es tanévben 2,19%-kal jelentek meg.

A harmadik felekezeti csoport, ami jóval felülreprezentált a felsőoktatásban a teljes népességhez viszonyítva, az izraelita vallásúak csoportja. A számok és arányok változása jól mutatja a numerus clausus hatását. Míg az 1922-es évben beiratkozók 20,28%-a, addig az 1926-ban beiratkozók 12,1%-a izraelita.

2. ábra. A M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem hallgatóinak felekezeti megoszlása

Figure 2. Confessional distribution of the students at the University of Ferenc József

Évfolyam	Római kat.	Görög kat.	Görög keleti	Ágostai evang.	Református	Unitárius	Izraelita	Össz.
1922/23. I.	563 fő 49,43%	12 fő 1,06%	7 fő 0,62%	60 fő 5,27%	241 fő 21,15%	25 fő 2,19%	231 fő 20,28%	1139 fő 100%
1923/24. I.	642 fő 54,18%	18 fő 1,52%	7 fő 0,6%	68 fő 5,73%	241 fő 20,34%	23 fő 1,94%	186 fő 15,6%	1185 fő 100%
1924/25. I.	578 fő 53,03%	12 fő 1,1%	9 fő 0,83%	61 fő 5,6%	257 fő 23,58%	21 fő 1,93%	152 fő 13,93%	1090 fő 100%
1925/26. I.	605 fő 55,97%	11 fő 1,02%	7 fő 0,65%	50 fő 4,63%	247 fő 22,85%	19 fő 1,75%	142 fő 13,13%	1081 fő 100%
1926/27. I.	697 fő 58,57%	14 fő 1,18%	7 fő 0,59%	67 fő 5,64%	250 fő 21%	11 fő 0,92%	144 fő 12,1%	1190 fő 100%

Forrás: Beszámoló a Szegedi M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem 1922/23–1926/27. évi működéséről, Szeged, 1929. 396–397. old.

A szegedi Bölcsészkar hallgatóinak vallási meggyőződését vizsgálva (3. ábra) szembe tűnik, hogy az 1920-as évek első felében a felekezeti hovatartozás aránya az egyetem hallgatóságának egészéhez hasonló, kivéve azt a tényt, hogy a Bölcsészkaron nem jelennek meg az unitárius hallgatók. Az évtized második felére azonban a korábban vázolt folyamatnak megfelelően a római katolikusok aránya majd 10%-kal nő meg (54,84%-ról 63,33%-ra), s így szinte teljesen megegyezik a teljes népesség adataival (64,8%). A református vallásúak száma a karon belül szinte pontosan annyival csökken 1922 és 1926 között, amennyivel a római katolikusoké nő, azaz majdnem 10 százalékponttal (25,8%-ról 16,67%-ra).

Tehát nem csak az egyetem egésze tekintetében, hanem a Bölcsészkar vizsgálata során is látunk jeleket arra vonatkozóan, hogy a hallgatók felekezeti összetétele az egyetem átköltözése utáni néhány évben meglehetősen gyorsan és nagy arányban változott, és ez a folyamat egyértelműen a római katolikus felekezet javára ment végbe.

3. ábra. A Bölcsészkar hallgatóinak felekezeti megoszlása

Figure 3. Confessional distribution of the students of the Faculty of Arts

Évfolyam	Római katolikus	Görög katolikus	Ágostai evangélikus	Református	Izraelita	Össz.
1922/23. I. %	17 54,84%	–	1 3,23%	8 25,8%	5 16,13%	31 100%
1923/24. I. %	22 55%	–	2 5%	10 25%	6 15%	40 100%
1924/25. I. %	30 60%	1 2%	2 4%	11 22%	6 12%	50 100%
1925/26. I. %	37 64,91%	1 1,75%	2 3,51%	11 19,3%	6 10,53%	57 100%
1926/27. I. %	57 63,33%	–	8 8,89%	15 16,67%	10 11,11%	90 100%

Forrás: Beszámoló a Szegedi M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem 1922/23–1926/27. évi működéséről, Szeged, 1929. 396–397. old.

5.1. A párhuzamos tanszékek megalakulása

1921-ben, az egyetem Szegedre kerülésekor a Bölcsészkar szervezeti struktúrája szerint a 15 bölcsészkaros intézet 20%-a betöltetlen volt. Ennek oka az lehet, hogy a kolozsvári professzorok egy része nem költözött az egyetemmel Szegedre, így az első tanévben az intézeteket ugyan felállították, de a megfelelő szakember megtalálása, és az egyetemre hívása még váratott magára. A további 12 intézetet is mindössze 10 professzor vezette.

Ahogy az előbbi fejezetben láthattuk az egyetem hallgatóinak évről évre egyre nagyobb hányada volt a katolikus felekezethez tartozó, és nagy volt az apácák száma is. Ebben az időszakban mind Dézsi Lajos, a Magyar Irodalomtörténeti Intézet vezetője, mind Bartók György a Filozófiai Intézet vezetője, valamint Imre Sándor a Pedagógiai Intézet vezetője is protestáns volt.¹⁶

1926. október 20-án a Bölcsészkar évi II. rendes ülésén a dékán, Bartók György bejelentette, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter az egyetemen új tanszékek felállítását óhajtja. A Kar Imre Sándor javaslatára egy pedagógiai-lélektani, Buday Árpád javaslatára egy művészettörténeti, és egy etnográfiai tanszék felállítását tartotta a legfontosabbnak és a legfontosabbnak.¹⁷

Ez a kérvény segítette Klebelsbergert abban, hogy keresztülvigye korábbi terveit, és hogy a nagy tudású, munkájukat jól végző professzorokat sérelem ne érje, a miniszter a tanszékek párhuzamosításával akarta az ügyet megoldani.

1928. június 29-én, a Bölcsészkaron rendkívüli ülésen tárgyalták a párhuzamos tanszékek kérdését. Az elnök, Horger Antal dékán kérte a Kar állásfoglalását arra vonatkozólag, hogy második filozófiai vagy második pedagógiai tanszék felállítását kérjék-e a miniszter úrtól. Imre Sándor és Bartók György nem javasolták a párhuzamos tanszékek felállítását, inkább egy pedagógiai-pszichológiai tanszék felállítását kérték, amit a Kar el is fogadott.¹⁸

A M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumának 51.587-1928. IV. számú rendelete alapján úgy tűnt, hogy a vita lezárásra került, és a miniszter az alábbi döntést hozta: „(...) a szegedi m. kir. Ferenc József Tudományegyetemen négy új tanszék és pedig ethnográfia, a II. filozófia és a II. magyar irodalomtörténet számára egy-egy nyilvános rendes és a II-ik pedagógia számára pedig egy nyilvános rendkívüli tanszék szerveztessék.”¹⁹

A rendelet megjelenése ellenére a Bölcsészkaron továbbra is nagy volt az ellenállás az új tanszékek megalakításával kapcsolatban. 1928 decemberében Mészöly Gedeon, a Bölcsészettudományi Kar dékánja tájékoztatta a minisztert, hogy a II. filozófiai tanszék betöltése ügyében létrehozandó bizottság kijelölt tagjai „bővebb megokolással” lemondtak a bizottsági tagságról.²⁰ Az okok között szerepelt a Nemzeti Újság 1928. dec. 16-i vezércikke is, amely szerint Klebelsberg az alábbi nyilatkozatot tette: „A szegedi egyetemen kész vagyok azok mellett, amelyeket nem katolikus férfiak töltenek be, parallel tanszékeket létesíteni s azokra katolikus tanárokat kinevezni, hogy a tartományi főnököknek aggodalmaik ne legyenek. Itt neveltessék női szerzetesrendjeink az általuk fenntartott polgári iskolák, középiskolák és tanítóképzők tanári karát.”²¹

Informális csatornákon keresztül Klebelsberg fülébe jutott, hogy a szegedi egyetemen feliratot készítenének intézkedése ellen, így sértett hangvétellé levélben fordult az egyetem rektorához, aki 1928–29-ben éppen Dézsi Lajos volt.

A miniszter levelében kitért arra, hogy a Takarékosági Bizottság a szegedi egyetem teljes eltörlését javasolta, és e szándék mellett szólt a hallgatók alacsony száma, ahogy az egyik bizottsági tag gúnyosan meg is jegyezte, hogy „a bölcsészeti karoknak több tanárjuk van, mint hallgatójuk”²². Klebelsberg levelében leszögezte, hogy közbenjárása nélkül a szegedi bölcsészkar az ő miniszterségét aligha élte volna túl. Mit tett az egyetem megtartásáért? Egyetemi épületek építését kezdeményezte, „a bölcsészeti karok benépesítésének

érdeke volt az egyik oka annak is, hogy a Paedagogiumot és az Erzsébet Nőiskola főiskolai tagozatát Szegedre levittem”,²³ és így került az apácák polgári iskolai tanárképzése is Szegedre. „Indokom ismét pedagógiai volt, tudniillik a női szerzetesrendek iskolái színvonalának emelése, amire azért is súlyt kell helyeznem, mert a magyar leányok igen számottevő része éppen ezekben az iskolákban nyeri egyedüli nevelését. De emellett megint szemem előtt lebegett a szegedi bölcsészeti karoknak további erőteljes benépesítése, mert a karok felvirágoztatása csak akkor lehetséges, ha igazán nagyszámú hallgatóságuk van.”²⁴ Kitért arra is, hogy a Nemzeti Újságban megjelent cikk ugyan az ő véleményeként adta közre a világnézeti tanszékek létrehozásának tervét, valójában ez a püspökök állásfoglalása volt. A legnyomatékosabban visszautasította a felekezeti elfogultság vádját, hivatkozva az elmúlt időszak személyi változásaira: „az imént neveztem ki (...) hozzátok Baló Józsefet, Darányi Gyulát, Jeney Endrét és Szentgyörgyi Albertet (...), akik valamennyien protestáns férfiak. Ez nálam nem szempont, de nem lehet szempont akkor se, amikor a szegedi egyetem érdekeiről és más felekezeteknek ugyancsak jogos érdekeiről van szó.”²⁵

A hallgatói létszámmal kapcsolatos állítások nem túloztak. Az áttelepülést követő első tanévben a különböző karokon tanuló hallgatók összlétszámához (1007 fő) képest meglepően kevés volt a Bölcsészkarra beiratkozott hallgatók száma. Mindössze 29 rendes és 10 rendkívüli hallgatót regisztráltak az évkönyvek. A következő években lassan emelkedett a létszám, így például 1924/25-ben 48 rendes és 2 rendkívüli, 1930/31-ben már 215 rendes és 3 rendkívüli hallgató iratkozott be a karra. A hallgatói létszám következtében a 20-as években a bölcsészkar intézeteit is az intézetvezetők alkották egy személyben. Ők oktattak valamennyi tárgyat.²⁶

1929 januárjában Ravasz László püspök javaslata alapján a református egyház egyetemes konvent elnöksége, majd Ravasz püspök és Balogh Jenő főgondnok felszólalásával egyetértve az egyetemes konvent is a miniszterelnökhöz is előterjesztést intézett ez ügyben, de felterjesztést idézett a kormányhoz ezzel kapcsolatban az evangélikus egyház egyetemes elnöksége is.²⁷

Klebsberg nem vonta vissza a párhuzamos tanszékek felállításáról korábban kiadott rendeletét, így végül a tanszékek betöltésére szolgáló adminisztrációs folyamat a Bölcsészkaron mégis beindult.

Az 1929. június 13-i kari ülésen ismertették a beérkezett pályázatokat. Az újonnan szervezett három tanszékre összesen kilenc pályázat érkezett. A II. filozófia tanszékre dr. Mester János, dr. Bognár Cecil és dr. Somogyi József és dr. Boda István, a II. pedagógia tanszékre dr. Várkonyi Hildebrand, dr. Mester János és dr. Berenkay Lajos, a II. magyar irodalomtörténeti tanszékre Sík Sándor és dr. Földessy Gyula adta be a pályázatát.²⁸

Az 1929/30-as tanév kezdetére a beérkezett pályázatok elbírálására is sor került. A Kar a II. filozófiai tanszék élére első helyen dr. Somogyi Józsefet, második helyen dr. Bognár Cecilt és harmadik helyen dr. Mester Jánost, a II. pedagógiai tanszék élére első helyen dr. Várkonyi Hildebrandot, második helyen dr. Mester Jánost jelölte. Imre Sándor továbbra is fontosnak tartotta hangsúlyozni az új tanszékek felállításával szembeni ellenérzését, így indítványozta, hogy mindazok a dokumentumok, amelyek az új tanszékek ügyében keletkeztek nyilvánosak legyenek. Kérte a Kart, hogy ezeknek az iratoknak a titkosságát oldják fel. A Kar döntése értelmében a kérést az Egyetemi Tanács elé terjesztette.²⁹ Az Egyetemi Tanács döntése értelmében a kari jegyzőkönyvek nem kerülhettek nyilvánosságra.³⁰

1929 decemberére betöltésre került az első „világnézeti” tanszék. Dr. Várkonyi Hildebrand Dezső bencés szerzetest a pedagógiai-lélektani tanszék élére nevezte ki Klebsberg Kunó.³¹ A másik két párhuzamos tanszék élére is katolikus professzor került. A II. irodalomtörténet tanszék vezetője Sík Sándor, a II. filozófia tanszék professzora pedig Mester János lett (4. ábra).³²

4. ábra. A Bölcsészkar intézeti struktúrájának megváltozása
 Figure 4. Changes in the institutional structure of the Faculty of Art

1921/22. tanév	Vezető:	1930/31. tanév	Vezető:
Filozófiai Intézet	Bartók György	I. Filozófiai Intézet	Bartók György
		II. Filozófiai Intézet	Mester János
Francia Filológiai Intézet	Karl Lajos	Francia Filológiai Intézet	Zolnai Béla
Görög Filológiai Intézet	Hornyánszky Gyula	Klasszika-Filológia Intézet	Förster Aurél
Indogermán Nyelvészeti Intézet	Betöltetlen	Indogermán Nyelvészeti , Intézet	Schmidt Henrik
Latin Filológiai Intézet	Csengery János	Klasszika-Filológia Intézet	Förster Aurél
Közép- és Újkori Történelmi Intézet	Márki Sándor	Közép- és Újkori Történelmi Intézet	Fógel József
Magyar Irodalomtörténeti Intézet	Dézsi Lajos	I. Magyar Irodalomtörténeti Intézet	Dézsi Lajos
		II. Magyar Irodalomtörténeti Intézet	Sík Sándor
Magyar Művelődéstörténelmi Intézet	Erdélyi László	Magyar Művelődéstörténelmi Intézet	Erdélyi László
Magyar Nyelvtudományi és Nyelvészeti Intézet	Horger Antal	Magyar Nyelvészeti Intézet	Horger Antal
Magyar Történelmi Intézet	Erdélyi László	Magyar Történelmi Intézet	Mályusz Elemér
Német Nyelvészeti Intézet	Schmidt Henrik	Germán Filológiai Intézet	Schmidt Henrik
Ókori Művészettörténeti Intézet	Csengery János	Művészettörténeti Intézet	Buday Árpád
Ókor Történeti Intézet	Betöltetlen	Ókor Történeti Intézet	Förster Aurél
Pedagógiai Intézet	Schneller István	Pedagógiai Intézet	Imre Sándor
		Pedagógiai-Lélektani Intézet	Várkonyi Hildebrand
Ural-Altaji Philologiai Intézet	Betöltetlen	Uralaltaji Nyelvészeti Intézet	Mészöly Gedeon
		Néprajzi Tanszék	Solymossy Sándor

Forrás: Szentirmai László és Ráczné Mójzes Katalin (1999, szerk.):
 A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene, 1921–1998, JATE, Szeged.

A párhuzamos tanszékek nem érték meg hosszú időt. Dézsi Lajos 1932-es halálával Sík Sándor piarista tanár egyesítette és vitte tovább a két magyar irodalomtörténeti tanszéket. Az új Pedagógiai Lélektani Intézet 1934-ben, Imre Sándor Budapestre távozása után egyesült a korábbi Pedagógiai Intézettel, majd Várkonyi Hildebrand 1940-es Kolozsvárra való költözését követően megszűnt a II. filozófiai intézet, és a Neveléstudományi és Lélektani Intézet vezetését Mester János vette át.

5. Összegzés

Tanulmányom célja az volt, hogy a kor oktatáspolitikájának rövid felvázolása mellett bemutassam a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem történetének egy érdekes epizódját, a világnézeti alapon szerveződő tanszékek felállításának történetét. Vizsgálataim az egyetem Szegedre kerülésének körülményei mellett kiterjedtek arra a politikai és társadalmi közegre is, amelyben az események lezajlottak.

Az eredmények azt mutatják, hogy az egyetemet befogadó Szeged városa ugyan többségében katolikus vallású volt, de az egyetem polgárainak felekezeti összetétele az 1920-as évek elején még nem felelt meg a trianoni Magyarország egészének. Néhány év leforgása alatt ez a helyzet gyökeresen megváltozott, és a katolikus vallású hallgatók reprezentációja a teljes hallgatóság körében közel került a társadalmi megoszláshoz. A személyi összetétel

Kolozsvár óta fennálló status quo-jának fenntartásának vágya mellett a vallási átrendezés lehetett a másik oka a konfliktushelyzet kialakulásának a miniszter és az egyetem között, ami a párhuzamos tanszékek felállítását illeti. Klebelsberg oktatáspolitikája minél inkább szerette volna általában a felsőoktatás helyzetét, de azon belül is kiemelten a szegedi felsőoktatás helyzetét megerősíteni, és ehhez az egyetemnek hallgatókra volt szüksége. Mivel ezek a hallgatók részben az egyházi felsőoktatásból illetve ahelyett kerültek a szegedi egyetemre, a miniszternek engednie kellett a katolikus lobbinak.

A történet azonban itt még nem ért véget. Az egyetem 1940-ben visszaköltözött Kolozsvárra, és a „Szegeden maradt” egyetem átszervezését követően a filozófia tanszék újra katolikus professzor nélkül maradt, miután Mester János pápai prelátus helyett a protestáns dr. Halasi Nagy József pécsi egyetemi tanárt nevezték ki.³³ De ennek az esetnek a feldolgozása már szétfeszíti e tanulmány kereteit, és egy újabb kutatás témája lehet.

JEGYZETEK

1. Továbbiakban: Bölcsészkar.
2. Romsics Ignác (1995): Bethlen és Klebelsberg. In: Zombori István (szerk.): Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete. Szeged. 13. old.
3. Mészáros István (1995): Klebelsberg Kunó, az iskolareformer. In: Zombori István (szerk.): Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete. Szeged. 46. old.
4. Uo. 48–50. old.
5. T. Kiss Tamás (1998): Állami művelődéspolitiká az 1920-as években, Mikszáth Kiadó 13-14. old.
6. ford. Fizel Natasa. Eredeti szöveg: „Imponierend war für ganz Europa dieser Wille zur Kultur, dieser unerschütterliche Glaube, dass Ungarn nur wieder gross werden könne, wenn die Welt in ihm nicht eine kleine Militärmacht, sondern einen grossen und unentbehrlichen Kulturfaktor zu würdigen lernen würde.” In: Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete (1932–1938.) (1938), A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Kiadása, Budapest, 78. old.
7. Mészáros (1995) 52–56. old.
8. Uo. 53. old.
9. Uo. 56–59. old.
10. Romsics (1995) 42. old.
11. Romsics (1995) 43. old.
12. Benda Kálmán (1982, szerk.): Magyarország történeti kronológiája, III. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest. 846. old.
13. Makk Ferenc és Marjanucz László (2011, szerk.): A Szegedi Tudományegyetem és elődei története (1581–2011.), Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged. 10. old.
14. Uo. 12. old.
15. Pukánszky Béla (1999): Pedagógia és Pszichológia. In: Szentirmai László, Ráczné Mózses Katalin (szerk.): A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene, 1921–1998, JATE, Szeged. 219. old.
16. Péter László (1995): A magyar Göttinga. Klebelsberg és a szegedi egyetem. In: Zombori István (szerk.): Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete. Szeged. 124–128. old.
17. Jegyzőkönyv, Bölcsészettudományi Kar II. rendkívüli ülés, 1926. okt. 20. CSML 167. bk. 8 7.
18. Jegyzőkönyv, Bölcsészettudományi Kar V. rendkívüli ülés, 1928. június 29. CSML 651 bk 1927/28.
19. M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 51.587-1928. IV. sz. rendelet.
20. Mészöly Gedeon dékán levele Klebelsberg Kunó miniszterhez, Szeged, 1928. dec. 21. MOL K636-1929-30-410-05
21. Nemzeti Újság 1928. december 16. 1. old.
22. Klebelsberg Kunó miniszter levele Dézsi Lajos rektornak, Budapest. 1929. január 4. MOL K636-1929-30-410-05

23. Uo.
24. Uo.
25. Uo.
26. Szentirmai László és Ráczné Mójzes Katalin (1999, szerk.): A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene, 1921–1998, JATE, Szeged. 127. old.
27. Ladányi Andor (2010): A polgári iskolai tanárképzés reformja Klebelsberg minisztersége idején. In: Kiss Róbert Károly, Vajda Tamás (szerk.): Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Története (1928–1947), Belvedere Meridionale, Szeged. 75–76. old.
28. Jegyzőkönyv, Bölcsészkar X. rendes ülés, 1929. június 13. CSML 689. bk. 1928/29.
29. Jegyzőkönyv, Bölcsészkar II. rendes ülés, 1929. október 29. CSML 174 bk. 1929/90.
30. Egyetemi Tanácsi Jegyzőkönyv, 1929. dec. 11. CSML 1111-1929/30.
31. Várkonyi Hildebrand kinevezése, Budapest, 1929. dec. 27. dr. Petri István államtitkár s.k. MOL 410-11-2078/1929.
32. Pukánszky Béla (1999): 219. old.
33. Szerédi Jusztinián bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek levele Hóman Bálint Vallás- és Közoktatásügyi miniszternek, Esztergom, 1940. október 29. MOL K636-1937-41-5-3

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Benda Kálmán (1982, szerk.): Magyarország történeti kronológiája, III. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete (1932–1938.) (1938), A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Kiadása, Budapest.
- Ladányi Andor (2010): A polgári iskolai tanárképzés reformja Klebelsberg minisztersége idején. In: Kiss Róbert Károly, Vajda Tamás (szerk.): Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Története (1928–1947), Belvedere Meridionale, Szeged. 71–76. old.
- Makk Ferenc és Marjanucz László (2011, szerk.): A Szegedi Tudományegyetem és elődei története (1581–2011), Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged.
- Mészáros István (1995): Klebelsberg Kunó, az iskolareformer. In: Zombori István (szerk.): Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete. Szeged. 46–63.
- Péter László (1995): A magyar Göttinga. Klebelsberg és a szegedi egyetem. In: Zombori István (szerk.): Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete. Szeged.
- Pukánszky Béla (1999): Pedagógia és Pszichológia. In: Szentirmai László, Ráczné Mójzes Katalin (szerk.): A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene, 1921–1998, JATE, Szeged. 215–223.
- Romsics Ignác (1995): Bethlen és Klebelsberg. In: Zombori István (szerk.): Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete. Szeged. 13–45. old.
- Szentirmai László és Ráczné Mójzes Katalin (1999, szerk.): A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene, 1921–1998, JATE, Szeged.
- T. Kiss Tamás (1998): Állami művelődéspolitikai az 1920-as években, Mikszáth Kiadó, Budapest.